

Система відбору і спортивної орієнтації юних спортсменів

Марченко В.А.

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. Фахівці спорту вищих досягнень та дитячо-юнацького футболу підкреслюють відсутність талановитої молоді для поповнення професійних команд. Аналіз виступів спортсменів на олімпійських іграх і інших крупних міжнародних змаганнях показав, що великих успіхів досягають ті з них, котрі наряду з яскраво вираженою рухливою обдарованістю володіють високим рівнем розвитку моральних і вольових якостей, значною працездатністю, вдосконалено володіють спортивною технікою і тактикою, а також володіють високим ступенем стійкості до збиваючих факторів у змаганнях. Одним з адекватних відповідей у розглянутому аспекті уявляється подальше підвищення ефективності підготовки конкурентоспроможного, в найближчій перспективі, спортивного резерву на основі інтенсифікації вдосконалення якості науково-методичного супроводу тренувального процесу. Все це обумовлене необхідністю спеціального відбору осіб, що володіють високим рівнем розвитку фізичних якостей і здібностей для успішної спеціалізації в певному виді спорту – футбол.

Ключові слова: спортивний відбір, спортивна орієнтація, спортивне удосконалювання, спортивне тренування, тренувальна програма, задатки, здібності, придатність, схильність, обдарованість, талант.

Вступ. Досягнення успіху в сучасному футболі не обмежується фактом випадково показаного результату. Це – підсумок багаторічної спільної роботи спортсменів і тренерів в оволодінні техніко-тактичною майстерністю, вдосконаленні рухових, психічних і особистісних якостей у поєднанні з ефективним застосуванням медико-біологічних засобів підвищення працездатності і прискорення відновлювальних процесів. При цьому для досягнення, в перспективі, високого рівня спортивної майстерності, кожен етап багаторічної підготовки висуває високі вимоги, не тільки до змісту тренувального процесу, але і до організації діяльності дитячого тренера. Іншими словами, прогрес сучасного футболу детермінований системою багаторічної та кваліфікованої діяльності тренера, а тим самим і ефективним функціонуванням системи підготовки спортивного резерву. Саме тому, головним критерієм успішності роботи дитячо-юнацької спортивної школи, як і критерієм оцінки ефективності роботи тренера, повинні бути не спортивні досягнення команд, кількість підготовлених розрядників, а індивідуальний розвиток і особистий спортивний зріст гравця, якість процесу навчання і гри команди.

Ряд авторів (Вальтін, 2013; Кузнецов, 2008; Шамардін, 2006; та ін.) вважають особливо актуальним питанням при визначенні перспективності юних футболістів своєчасне виявлення здібностей у дітей і підлітків, так як у них по мірі формування і розвитку організму рухливі і психічні здібності диференціюються, різні їх прояви стають менш взаємопов'язаними і починає виявлятися схильність до певних видів рухової діяльності. Під спортивними здібностями розуміють сукупність морфологічних, функціональних, психологічних особливостей людини, з якими пов'язані можливості досягнення високих, навіть рекордних результатів в конкретних видах спорту.

Відомо, що діти шкільного віку широко залучаються до занять в спортивних школах. Раціональна система відбору і спортивної орієнтації дозволяє своєчасно виявити задатки і здібності дітей і підлітків, створити сприятливі передумови для найбільш повного розкриття їх потенціальних можливостей, досягнення духовного і фізичного вдосконалення і на цій основі оволодіння висотами спортивної майстерності (Матвеев, 2008).

Мета дослідження – оптимізація системи відбору та спортивної орієнтації при визначенні перспективності юних футболістів на основі застосування тренувальної програми.

Завдання дослідження:

- аналіз програмних документів, літературних джерел і діяльності дитячих тренерів у процесі реалізації довготривалої програми підготовки юних футболістів;
- обґрунтувати педагогічну технологію управління багаторічним процесом формування техніко-тактичної майстерності футболістів.

Методи дослідження: аналіз спеціальної літератури, аналіз програмних документів, системний аналіз, метод педагогічного спостереження

Результати дослідження. Аналіз публікацій та педагогічні спостереження дозволили виділити ряд проблем, які пов'язані між собою тісними причинно-наслідковими зв'язками і багато в чому характеризують сучасний стан дитячо-юнацького футболу в Україні:

1. Низький рівень ефективності функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл та академій, що відбивається на підготовці малої кількості талановитої молоді, ігрові можливості яких відповідають вимогам професійного футболу в Україні та Європі.

2. Система змагань у дитячо-юнацькому футболі, не відповідає віковим особливостям і стратегічній меті підготовки спортивного резерву у футболі. Дана проблема, найімовірніше, може вважатися однією з головних, якщо не головною проблемою у вітчизняній системі багаторічної підготовки футболістів.

3. Надмірна орієнтація керівництва і, як наслідок, тренерсько-викладацького складу футбольних шкіл на поточний спортивний результат, починаючи з перших етапів навчання, а не на якість процесу навчання і підготовку креативного гравця. Слід зазначити, що спрямованість на «перемогу

будь-якою ціною» характерна для діяльності більшості спортивних шкіл України, яка негативно впливає на всі аспекти діяльності тренера: критерії оцінки перспективності юних футболістів власне як і роботи самого тренера, дотримання певних організаційно-методичних підходів до побудови навчально-тренувального процесу, а також розуміння ролі і значення змагальної діяльності в процесі підготовки юних футболістів.

4. Низький рівень індивідуальної техніко-тактичної майстерності юних футболістів.

5. Професійний рівень тренерів, які працюють в системі дитячо-юнацького футболу. Беручи до уваги обставини, викладені в третьому пункті, дитячий тренер, як правило, навіть володіючи необхідною теоретико-методичною базою знань (що також далеко не завжди має місце), не використовує їх на практиці, віддаючи перевагу засобам і методам, які спрямовані на форсування тренувального процесу і забезпечення поточного спортивного результату (турнірне становище), а не на поступову, тривалу підготовку кваліфікованої талановитої молоді для професійних і національних збірних команд різного рівня.

У сучасному спорті особливо актуальним є виявлення перспективних спортсменів, які здатні здобувати найвищі результати. Такому спортсмену повинні бути притаманні рідкісні морфофункціональні дані, своєрідне поєднання комплексу фізичних і психічних якостей. А це трапляється нечасто навіть при найсприятливішій побудові багаторічної підготовки і наявності всіх необхідних умов. Під спортивним відбором слід розуміти процес пошуку найбільш обдарованих людей, які здатні досягти високих результатів у конкретному виді спорту. Об'єктивна оцінка індивідуальних здібностей юних спортсменів дається на основі комплексного обстеження дітей і підлітків (Плон, 2008).

Стосовно відбору спортсменів і їх орієнтації практики спорту найчастіше вживають такі терміни: задатки, здібності, придатність, схильність, обдарованість, талант. *Задатки* – це вроджені морфофункціональні характеристики людини, спадкові передумови її розвитку. *Здібності* – властивості особистості, які є передумовою успішного виконання певної діяльності. Задатки є органічною основою здібностей. Але здібності є не вродженими, а суспільно набутими якостями внаслідок розвитку задатків. *Придатність* – це сукупність властивостей людини, які характеризують можливість виконання нею певної діяльності, наприклад, у конкретному виді спорту. Придатність визначається здібностями, рівнем знань, умінь, навичок, рисами характеру, особливостями емоційно-вольової сфери людини. *Схильність* – стійка орієнтація людини на певну діяльність. Схильність пов'язана із придатністю, яка стимулює бажання до даної діяльності. Щоправда, буває і навпаки, коли дитина не придатна займатись певним видом спорту, однак все ж бажає цього (в таких випадках тренер повинен пам'ятати, що не дитина для спорту, а спорт для дитини). Схильність розвивається під впливом

умов занять спортом, ставлення тренера, товаришів, батьків до даної діяльності. *Обдарованість* (моторна, сенсорна, перцептивна, інтелектуальна) – це високий рівень вроджених задатків, розвитку здібностей і схильності до даного виду спорту, творчого ставлення до справи (тренування, змагань, режиму та ін.). *Талант* – вроджена обдарованість, найвища придатність людини до даної діяльності, змагальної в конкретному виді спорту. Талант може бути перетворений у вищу спортивну майстерність тільки через працелюбність, творчий підхід до тренування, адекватний життєвий режим (Волков, & Филин, 1989).

Спортивна орієнтація – це визначення перспективних напрямків досягнення вищої спортивної майстерності, яке базується на вивченні задатків і здібностей спортсменів, їх індивідуальних особливостей для формування спортивної майстерності. Орієнтація може стосуватися вибору вузької спортивної спеціалізації в межах даного виду спорту (спринтер – стаєр, захисник – нападаючий тощо), визначення індивідуальної структури багаторічної підготовки, динаміки навантажень і темпів росту досягнень, встановлення провідних факторів підготовленості та змагальної діяльності, які здатні істотно вплинути на рівень спортивних результатів. Педагогічні методи дослідження дозволяють оцінити рівень розвитку фізичних якостей, координаційних здібностей і технічної майстерності юних спортсменів. На основі застосування медико-біологічних методів дослідження виявляються морфофункціональні особливості, рівень фізичного розвитку, стан систем організму і стан здоров'я. За допомогою психологічних методів дослідження визначаються особливості психіки спортсмена, що впливають на вирішення індивідуальних і командних задач в ході спортивної боротьби, а також оцінюється психологічна сумісність спортсменів при вирішенні задач, поставлених перед спортивною командою. Соціологічні методи дослідження дозволяють отримувати дані про спортивні інтереси дітей, розкривають причинно – слідчі зв'язки формування мотивації до тривалих занять спортом і високих спортивних досягнень (Платонов, 2004).

Відбір здібних спортсменів відповідно до основних методичних положень системи відбору в спортивних школах у процесі багаторічного тренування має три основних етапи (Волков, 2002):

- на попередньому виявляють доцільність вибору дитиною занять видом спорту з врахуванням його задатків, морфофункціональних даних і особливостей психіки;
- на проміжному виявляють у тих, хто займається, здібності до ефективного спортивного вдосконалення за умов досить напруженого спортивного тренування на наступних етапах багаторічного тренування;
- на заключному у спортсменів виявляють обдарованість, можливості до досягнення результатів міжнародного класу.

Спортивний відбір і орієнтація – практично безперервний процес, який обіймає собою всю багаторічну підготовку спортсмена. Це обумовлено

неможливістю чіткого вияву здібностей на окремому етапі вікового розвитку або багаторічної підготовки, складним характером взаємовідносин між спадковими факторами, які виявляються у вигляді задатків, і набутими, які є наслідком спеціально організованого тренування. Кожен із ступенів відбору співпадає з відповідним етапом багаторічної підготовки (табл. 1) (Платонов, 2004).

Таблиця 1.

Зв'язок спортивного відбору з етапами багаторічної підготовки

Спортивний відбір		Етап багаторічної підготовки
Етап	Завдання	
Первинний	Визначення доцільності спортивного удосконалення в цьому виді спорту	Початкової
Попередній	Виявлення здібностей до ефективного спортивного удосконалення	Попередньої базової
Проміжний	Виявлення здібностей до досягнення високих спортивних результатів, перенесення високих тренувальних і змагальних навантажень	Спеціалізованої базової
Основний	Встановлення здібностей до досягнення результатів міжнародного класу	Підготовки до вищих досягнень, максимальної реалізації індивідуальних можливостей
Заключний	Виявлення здібностей до збереження досягнутих результатів і їх підвищення. Визначення доцільності продовження спортивної кар'єри.	Реалізації індивідуальних можливостей та збереження досягнень

Справжні здібності можуть бути виявленими лише в процесі навчання і виховання. Завдання відбору й орієнтації на різних етапах різноманітні. Якщо на першому етапі важливо перш за все визначити доцільність занять обраним видом спорту для того чи іншого підлітка, то на наступних етапах коло задач значно поширюється: орієнтація спортсмена на спеціалізацію у конкретних номерах програми, відбір у збірні команди та ін.

Методика спортивного відбору на етапі початкової підготовки визначається головним завданням першого ступеня відбору – допомогти дитині правильно обрати вид спорту. Одним з основних моментів, які визначають спортивні успіхи, є вік початку занять спортом. Однак в окремих випадках не можна відмовляти у прийомі в спортивну секцію й тим, чий вік перевищує вказані межі. Необхідною умовою відбору дітей в ДЮСШ є обов'язкове попереднє навчання дітей різним видам спорту. Це забезпечує не тільки оволодіння дітьми корисними для життя навичками, але й значно підвищує ефективність оцінки перспективності дітей. Без масового навчання легко помилитись і прийняти тих, хто краще плаває, бігає або їздить на велосипеді в зв'язку з сімейним вихованням, а не за здібностями (Волков, 2002; 2003).

Вже з першою оцінкою перспективності дітей необхідно опиратись на ті якості і здібності, які обумовлюють успіх у кваліфікованому спорті. Перш за

все треба орієнтуватися на стабільні, мало змінні в ході розвитку фактори. Цим вимогам відповідають морфологічні ознаки. Саме з вимірювань тотальних розмірів тіла в сполученні з візуальною оцінкою зовнішнього вигляду дитини й необхідно починати визначення її перспективності. У футболі, де вирішальну роль виконують функціональні можливості аеробної системи енергозабезпечення, вже на етапі початкового відбору необхідно оцінювати такі показники, як $\max \text{VO}_2$ і життєва ємність легень (ЖЄЛ). Останнім часом при відборі перспективних спортсменів все більше використовують м'язову біопсію. Відомо, що від структури м'язової тканини значно залежить здатність спортсменів до досягнення високих результатів в швидко-силових видах спорту або в видах, які вимагають високого рівня витривалості. Тренування не впливає відчутно на скорочувальні властивості волокон різних видів, індивідуальні риси в структурі м'язової тканини загалом обумовлені генетично. Велике значення для оптимізації відбору для занять спортивними іграми і одноборствами мають показники часу різних видів реагування і, особливо, антиципації (Сахновский, 1990).

В процесі початкового відбору слід застосовувати педагогічні тести для оцінки рухових здібностей дітей. Причому перевагу слід віддавати тим тестам, які характеризують рухові здібності, зумовлені вродженими задатками, а особливо тим, які дозволяють оцінити швидкісні якості, координаційні здібності, витривалість при аеробній і анаеробній роботі. Наприклад, рівень координаційних здібностей можна визначити з огляду на якість виконання складних вправ у процесі їх вивчення. Оцінка ставиться в залежності від амплітуди рухів, дотримання структурного і ритмічного малюнка вправи, вміння швидко міняти темп рухів у відповідності з завданням. Велике значення для відбору дітей має оцінка стану їх здоров'я.

Важливим компонентом огляду дітей під час відбору для занять футболі є визначення їх біологічного віку. Відомо, що від темпів статевого розвитку залежить різниця у рівні розвитку дітей однакового паспортного віку. Досвід відбору дітей у дитячо-юнацькі спортивні школи свідчить, що дуже часто відбирають дітей з прискореним біологічним розвитком, які в подальшому інколи втрачають перевагу. Більших успіхів на подальших етапах спортивного вдосконалення досягають діти з нормальним ходом біологічного розвитку. У цих дітей у віці 16-17 років помічають різке зростання морфофункціональних можливостей організму. Тоді як в акселератів вони стабілізуються або й знижуються. Серед дітей і підлітків, які рано виконують нормативи I спортивного розряду, майстра спорту, більше половини мають ознаки прискореного статевого розвитку. А серед спортсменів, які виконали нормативи майстра спорту міжнародного класу, акселератів уже менше 20% (Филин, 1987).

Істотне значення на початкових етапах відбору має також врахування психічних показників схильності до змагальної діяльності. Основними серед них є прагнення отримувати високі оцінки за виконання завдань, рішучість і

наполегливість в ігрових ситуаціях, сміливість у виконанні незнайомих завдань, бажання займатися спортом. А от показники фізичної працездатності для первинного відбору є малопридатними, оскільки вони більше залежать від тренувальних впливів. Наприклад, у циклічних видах спорту це підтягування у висі, віджимання в упорі лежачи, стрибки в довжину з місця, станова і киснева динамометрія. Оцінка результатів подібних тестів не може бути критерієм перспективності спортсмена. Для початкового відбору не є критерієм перспективності і спортивний результат.

Відбір і орієнтація на етапах попередньої і спеціалізованої базової підготовки. На цих етапах відбору ставлять завдання виявити спортсменів, здатних до досягнення вищих спортивних результатів, тобто ефективного спортивного вдосконалення на другому, третьому етапах багаторічної підготовки. Розв'язати це завдання можна лише на підставі комплексного аналізу, в якому слід враховувати морфологічні, функціональні та психічні особливості юних спортсменів, їх адаптаційні можливості, реакцію на високі тренувальні і змагальні навантаження, особливості тренування минулих років (табл. 2) (Hegen, & Schöllhorn, 2012).

На початку другого етапу багаторічної підготовки слід визначити відповідність будови тіла спортсменів до морфологічних особливостей майстрів високого класу перспектив розвитку виду спорту і враховувати це при визначенні перспективності спортсмена. Оцінюючи перспективність спортсмена згідно з показниками морфологічного типу, треба визначати не тільки загальну перспективність (за тими ж показниками, що й на попередньому етапі відбору), але й орієнтувати спортсмена на спеціалізацію (воротарь, заисник, нападачий, півзаисник), враховувати перспективи динаміки правил змагань. Для оцінки схильності спортсмена до спеціалізації бажано користатися методом мікробіопсії м'язової тканини. Аналіз м'язової тканини на другому етапі багаторічного відбору доцільно проводити раз на рік. На цьому етапі велике значення має також оцінка показників, які відображають рівень аеробних можливостей (життєва ємність легенів, максимальне споживання кисню, життєвий показник легень).

Важливою на цьому етапі є оцінка техніки виконання тренувальних форм змагальних вправ. Наприклад, у складно координаційних видах оцінюють володіння базовими і профілюючими елементами, кількісну, якісну та структурну різноманітність елементів, артистизм, елегантність, виразність їх виконання. Про ефективність рухів у більшості циклічних видів спорту можна судити з їх темпу, довжини кроку, швидкості проходження коротких відрізків. Ефективність відбору значною мірою залежить від правильності оцінки у новачків основних показників розвитку фізичних якостей (швидкісно-силових, витривалості, гнучкості, координаційних здібностей), можливостей системи енергозабезпечення, здібності до удосконалення спортивної техніки, економність рухів, здатність витримувати великі навантаження, ефективно відновлюватись (Антипов, 2008).

Таблиця 2.

**Вікові особливості навчання юних футболістів
(Hegen, & Schöllhorn, 2012)**

Вік гравця	Особливості навчання
6-8 років	<p>Дитина показує певний егоїзм (егоцентризм), тому необхідно, щоб у кожній дитини завжди був м'яч.</p> <p>Дитина допитлива і постійно хоче грати, тому для задоволення її бажань, а також розвитку базових кондиційних рухових якостей і координаційних здібностей широко використовуються ігрові завдання та ігри з елементами бігу, ударів по м'ячу, стрибків, перекидів, кидків тощо.</p> <p>Тренер повинен підходити творчо до навчання з тим, щоб стимулювати рухову активність дітей. Тому, тренування повинно бути не суворо «запрограмованим», яке носить директивний характер, а спонтанним зі спокійною і рівною атмосферою виконання завдань.</p> <p>Навчання основам техніки проводиться через міні-ігри (2:2, 3:3, 4:4), на малих полях і з полегшеними м'ячами.</p>
8-10 років	<p>Поступово долається егоцентризм, поліпшуються відносини між хлопцями, зростає організованість у тренувальній діяльності.</p> <p>Базові рухові здібності починають перетворюватися в технічні навички. Гра вчить як діяти в різних ситуаціях.</p> <p>Тренер повинен позитивно оцінювати ініціативу хлопців, сприяти їх творчості і фантазії. Рухові завдання повинні стимулювати до пошуку самостійного рішення.</p> <p>Дриблінг і удари по воротах, ситуативні ігрові завдання та міні-ігри (5:5; 6:6, 7:7) є основними елементами навчання.</p>
10-12 років	<p>Підключення до дій групи сприяє поліпшенню міжособистісних відносин, що виходять за рамки команди.</p> <p>Підвищується точність рухових дій, поліпшується концентрація уваги, зростає вмотивованість. Можна пропонувати більш аналітичну діяльність.</p> <p>Процес навчання може корегуватися. Роль тренера набуває іноді директивний характер. Тим не менш, не повинні забувати, що в тренувальній діяльності завжди повинен переважати ігровий аспект.</p> <p>Збільшується час проведення заняття. Розвиваються технічні навички та тактичні вміння згідно ігрової ситуації. Ігри 7:7, 8:8, 9:9 на обмеженому просторі.</p>

Ці та інші показники повинні знаходитись у полі зору тренера, який працює з юними спортсменами. Оцінка згаданих здібностей, поряд з оцінкою динаміки спортивних результатів, повинна займати чільне місце у відборі й орієнтації спортсменів на другому і третьому етапах багаторічної підготовки. При цьому увагу слід звертати не стільки на абсолютні показники тренуваності й спортивних досягнень, як на темпи їх приросту. Перспективність юного спортсмена у багатьох випадках пов'язана з досконалістю спеціалізованих сприйняття – комплексних психофізіологічних характеристик, таких як відчуття простору і часу, темпу, ритму, величини зусиль. На другому етапі багаторічного відбору підвищується значення показників особистісно-психічних якостей – мотивація, воля, прагнення до лідерства. Відомо, що спортсмени високого класу відрізняються наполегливістю, цілеспрямованістю,

здатністю витримувати високі фізичні й психічні навантаження. Оцінюючи здатність юного спортсмена виконувати вимоги, що пред'являються до спортсменів високого класу, слід особливу увагу звертати на його впевненість у своїх можливостях, стійкість до стресових ситуацій, бажання спортивної боротьби, тренувань і змагань із сильними партнерами і суперниками. Особисті психічні якості спортсмена є не тільки критеріями оцінки його перспективності, але й додатковими критеріями для індивідуалізації засобів і методів підготовки. Як і при початковому відборі, на другому етапі багаторічного відбору значну увагу приділяють медичному контролю. Важливою стороною другого етапу спортивного відбору є всебічний аналіз попереднього тренувального етапу, визначення якостей, завдяки яким юний спортсмен досяг даного рівня підготовленості. Адже не є таємницею, що багато юних спортсменів на другому етапі багаторічної підготовки виконують великі обсяги роботи, беруть участь у змаганнях, широко застосовують заняття з великими навантаженнями, тренуються по два і більше разів на день і тому досягають високих для свого віку спортивних результатів. Як правило, спортсмени, які пройшли таку підготовку, бувають безперспективними для подальшого вдосконалення на третьому етапі багаторічної підготовки. Перевагу слід віддавати тим, хто досяг відносно високого рівня тренуваності й спортивних результатів завдяки тренуванням з оптимальними, а не максимальними навантаженнями, всебічній фізичній і технічній підготовці (Филин, & Фомин, 1980).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури та програмного матеріалу, а також результатів педагогічних спостережень дозволили визначити педагогічну стратегію управління багаторічним процесом навчання юних футболістів, ефективність системи відбору та спортивної орієнтації при визначенні перспективності юних спортсменів, які необхідно реалізувати в системі дитячо-юнацького футболу України:

- основною моделлю проведення занять має стати гра. Інтегрувати всі аспекти гри (пізнавальні, тактичні, технічні та фізичні). Рационально використовувати час на навчання, з урахуванням того, що діти ефективно сприймають матеріал, якщо він безпосередньо пов'язаний з грою у футбол;
- підґрунтям системи навчання технічним навичкам має стати використання тактичних принципів;
- функціональність і ситуаційність, повинні бути в основі процесу навчання, немає ніякого сенсу тренувати техніку, тільки для техніки, якщо це не буде пов'язано (функціональність) зі змістом (ситуація), і підтверджено застосуванням на практиці ситуаційно-ігрового методу;
- у тренувальній діяльності керуватися індивідуально-диференційованим підходом, спрямованим на розвиток техніко-тактичної майстерності (ігрового інтелекту) у футболіста;

- побудувати логічні, прогресивні етапи техніко-таткіческой підготовки з використанням індивідуально-групового методу навчання, що відповідають віковим стадіям розвитку дітей;
- у процесі навчання на кожній стадії розвитку дітей використовувати комплексні навчальні програми, з тим щоб охопити всі аспекти гри, особливо у взаємозв'язку техніки з тактикою. Кожен навчальний матеріал повинен враховувати не тільки особливості змагальної діяльності, а й вік учасників змагань;
- в тренуванні основну увагу слід приділяти ключовому елементу, тимчасово випускаючи з поля зору другорядні технічні прийоми для даного заняття;
- навчаючи техніці, ставити юного гравця в такі умови, коли той свідомо сприймає і своєчасно оцінює ефективність своїх дій при атаці і обороні, тим самим створюючи позитивну мотивацію для навчання;
- ігри та ігрові завдання більше задовольняють і мотивують юних гравців, ніж вправи на техніку і фізичну підготовку;
- проявляти терпіння, надати дітям достатньо часу для освоєння кожного кроку протягом всього довгого шляху навчання, щоб стати зрілою і щасливою людиною, так само як і хорошим футболістом.

Варто зазначити, що за існуючої організації проведення дитячо-юнацьких змагань та оцінки тренерської роботи з юними футболістами, особливо на етапах початкового навчання, впровадження будь якої теоретично прогресивної методики не забезпечиться на практичному рівні. Тому цілеспрямоване формування спортивної майстерності можливе лише за наявності організаційних передумов, що забезпечують життєздатність і пріоритет техніко-тактичної підготовки в навчальнотренувальному процесі з юними футболістами. Отримані результати досліджень будуть покладені в основу розробки навчальної програми та методичного керівництва для тренерів спортивних шкіл, клубів та академій з футболу.

Література:

- Антипов, А.В. (2008). *Диагностика и тренировка двигательных способностей в детско-юношеском футболе*. М.: Терра-Спорт.
- Вальтін, А.І. (2013). *Проблеми сучасного футболу*. К.: Альтерпрес.
- Волков, Л.В. (2002). *Теория и методика детского и юношеского спорта* : учебник для вузов физической культуры и факультетов физического воспитания высших учебных заведений. К.: Олимпийская литература.
- Волков, Л.В. (2003). *Основы спортивной подготовки детей и подростков*: навч. пос. К. : Вища школа.
- Волков, В.Н., & Филин, В.П. (1989). *Спортивный отбор*. М. : ФиС.
- Клименко, В.В. (1987). *Психомоторные способности юного спортсмена*. К. : Здоров'я.
- Кузнецов, А.А. (2008). *Футбол. Настольная книга детского тренера. Четвертый этап (16-17 лет)*. М: Олимпия.
- Матвеев, Л.П. (2008). *Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов*. К.: Олимпийская литература.

- Платонов, В.Н. (2004). *Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения* : [учебник для студ. высших учеб. заведений физ. воспитания и спорта]. К. : Олимпийская литература.
- Плон, Б. (2008). *Нова школа у футбольному тренуванні*. К.: Олімпія.
- Сахновский, К.П. (1990). *Подготовка спортивного резерва*. К. : Здоров'я.
- Филин, В.П. (1987). *Теория и методика юношеского спорта*. М. Фізкультура и спорт.
- Филин, В.П., & Фомин Н.А. (1980). *Основы юношеского спорта*. М. : ФиС.
- Шамардин, В.Н. (2006). *Научно-методические основы построения учебно-тренировочного процесса в футболе*. *Футбол-Профи*, 2, 4-11.
- Hegen, P., & Schöllhorn, W. (2012). Lernen an Unterschieden und nicht durch Wiederholung. *Fussballtraining*. 3, 41-52.

Відомості про автора:

Марченко Валерій Анатолійович –

доцент

<http://orcid.org/0000-0002-9739-4987>

E-mail: marchenko_ls@ukr.net

Харківська державна академія фізичної культури

Надійшла до редакції 08.01.2022 р.